

จากรัฐตำรวจสมัยใหม่สู่ประชาธิปไตยครึ่งใบ From the Police State to the Semi-democracy

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร¹
Assistant Professor Chanchai Chitlaoarporn, Ph.D.

บทคัดย่อ

การศึกษาถึงความเป็นประชาธิปไตยของรัฐต่างๆ นั้น สามารถพิจารณาผ่านโครงสร้างของระบบการเมืองในบริบทต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งรัฐตำรวจถือเป็นระบบการเมืองที่อยู่ตรงข้ามกับหลักนิติธรรม ในขณะที่ประชาธิปไตยครึ่งใบนั้นก็เป็นเพียงระบอบการเมืองแบบเผด็จการในภาพลักษณ์ที่มีความเป็นประชาธิปไตยเพียงบางด้าน โดยบทความนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยที่ยังไม่สามารถก้าวผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคงถาวรได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: รัฐตำรวจสมัยใหม่, ประชาธิปไตยครึ่งใบ

¹ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยสาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

Abstract

The study of the democracy of the states could consider by the context of political structure. The police state was the opposite of rule of law, and the semi-democracy was an authoritarian regime that had some aspects of democracy. This article aimed to show that Thai political change could not pass to the real stable democracy.

Keyword: Police State, Semi-democracy

บริบทการเมืองไทย พ.ศ.2544 - 2565

เมื่อพิจารณาถึงรายชื่อนายกรัฐมนตรีไทยเรียงตามลำดับเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2565 ปัจจุบันประเทศไทยมีนายกรัฐมนตรีแล้วทั้งสิ้น 29 คน โดย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 23 ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง โดยมี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 24 มาจากการรัฐประหารของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) นายสมัคร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 25 ผ่านกระบวนการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ.2551 และ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้พ้นจากตำแหน่งในเดือนกันยายนปีเดียวกัน โดยมีนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งเป็นแกนนำพรรคพลังประชาชนเช่นเดียวกัน โดยมีมติของสภาผู้แทนราษฎรไทย ชุดที่ 23 ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 26 แต่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในเดือนธันวาคมปี พ.ศ.2551 และนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้รับ

การเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 27 แทนในปลายปีนั้นเอง และเมื่อมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2554 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แกนนำพรรคเพื่อไทยเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 28 และเกิดการรัฐประหารในปี พ.ศ.2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะ และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลำดับที่ 29 ผ่านการรัฐประหารในครั้งนั้น และได้รับการเลือกตั้งทางอ้อมผ่านมติของสภาผู้แทนราษฎรไทย ชุดที่ 25 และอีก 249 เสียงจากวุฒิสภาไทย ชุดที่ 12 จนกระทั่งดำรงตำแหน่งระหว่างรอศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องกรณีนายกรัฐมนตรีครบวาระ 8 ปีไว้พิจารณาวินิจฉัยในปัจจุบัน

ขณะเดียวกันหากพิจารณาถึงรัฐธรรมนูญของไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ.2548 – 2565 นั้น มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญจำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยพบข้อสังเกตว่าฉบับชั่วคราวเป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากการรัฐประหาร และใช้คำว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร” แทนคำว่า “ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร” เหมือนในอดีตฉบับ พ.ศ.2502 และ 2515

จากข้างต้นย่อมพบว่าบริบทการเมืองไทยตลอดระยะเวลา 20 ปีเศษนี้ รัฐไทยผ่านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 7 ครั้ง ดังแสดงได้ในตารางดังต่อไปนี้

ครั้งที่	วันที่	วิธีการเลือกตั้ง	จำนวนผู้สมัคร	จำนวนส.ส.	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	ผู้มีใช้สิทธิเลือกตั้ง	ร้อยละ	หมายเหตุ
22	6 มกราคม พ.ศ. 2544	แบ่งเขต บัญชีรายชื่อ	2,276 940	400 100	42,759,001	29,904,940 29,909,271	69.94 69.95	
23	6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548	แบ่งเขต บัญชีรายชื่อ	1,707 582	400 100	44,572,101	32,337,611 32,341,330	72.55 72.56	
24	2 เมษายน พ.ศ. 2549	แบ่งเขต บัญชีรายชื่อ	การเลือกตั้งเป็นโมฆะ หมายเหตุ เนื่องจากพรรคไทยรักไทยได้เข้าแจ้งพรรคการเมืองขนาดเล็กในลงรับสมัครรับเลือกตั้งโดยที่คะแนนเสียงเลือกไม่ถึง 20% ตามคำพิพากษาในคดียุบพรรคการเมือง พ.ศ. 2549 และ พรรคไทยรักไทยโดยศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคไทยรักไทย ในวันที่ 30 พฤษภาคม 2550 และตัดสิทธิ์กรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยทั้งหมด 111 คน คนละ 5 ปี					
25	23 ธันวาคม พ.ศ. 2550	แบ่งเขต สัดส่วน	3,894 1,260	400 80	44,002,593	32,775,868 32,792,246	74.49 74.52	
26	3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554	แบ่งเขต บัญชีรายชื่อ	2,422 1,410	375 125	46,939,549	35,220,377 35,220,208	75.03	
27	2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557	แบ่งเขต บัญชีรายชื่อ	การเลือกตั้งไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายเหตุ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชกฤษฎีกายุบสภาฯ กำหนดให้เลือกตั้งครั้งนี้ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะไม่สามารถเลือกตั้งให้แล้วเสร็จทั่วประเทศได้ภายในวันเดียวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 108 วรรคสอง และเมื่อพระราชกฤษฎีกาในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้งนี้จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญไปด้วย คณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ไม่ถือว่า					

ครั้งที่	วันที่	วิธีการ เลือกตั้ง	จำนวน ผู้สมัคร	จำนวน ส.ส.	ผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง	ผู้มาใช้สิทธิ เลือกตั้ง	ร้อยละ	หมายเหตุ
			การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นโมฆะ (หรือเสมือนไม่เคยเกิดขึ้น) แต่ถือว่าการ เลือกตั้งได้เกิดขึ้นแล้ว 1 ครั้ง					
28	24 มีนาคม พ.ศ. 2562	แบ่งเขต บัญชีรายชื่อ		350 150	51,239,638	38,268,375	74.69	

ความเป็นประชาธิปไตยของไทยในช่วง 2 ทศวรรษ

หากพิจารณาจากบริบททางการเมืองไทยข้างต้น ย่อมพบข้อสังเกตที่สำคัญๆ อาทิ

ประการแรก การเมืองไทยยังคงอยู่ภายใต้กรอบแนวคิด “วงจรรูปทาว์” ตามทัศนะของชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539) โดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่างๆ ที่มีบทบาทต่อการเมืองของไทยนั้นได้แสดงออกในรูปแบบเดิมๆ อยู่เป็นระยะๆ กล่าวคือ ภายหลังการรัฐประหารจะดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญแล้วจัดการเลือกตั้ง แต่เมื่อการระบบการเมืองในรัฐสภาเกิดความวุ่นวายแล้ว การเข้ามาของทหารในช่วงสุญญากาศนั้นจะเกิดขึ้นตามมาและวนเวียนเป็นวัฏจักรดังกล่าว

ประการต่อมา กระบวนการเลือกตั้งขาดเชื่อมั่นถึงความบริสุทธิ์ยุติธรรมในการเลือกตั้งในแต่ละครั้ง ดังแสดงให้เห็นได้จากการจัดการเลือกตั้งซ่อมในหลายเขตเลือกตั้งทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง เพราะมีการร้องเรียนถึงความโปร่งใสในการเลือกตั้ง เช่น กรณีจำนวนบัตรเลือกตั้งสูงกว่าจำนวนผู้ใช้สิทธิ ขณะที่ระบบการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปมาทั้งจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวิธีการ รวมถึงบทบาทของสมาชิกวุฒิสภาในกระบวนการเลือกตั้ง เป็นต้น

ประการที่สาม อิทธิพลของกลุ่มทุนมีอิทธิพลต่อการเมืองมาโดยตลอดทั้งผ่านกระบวนการเลือกตั้งและการรัฐประหาร ทั้งนี้ภายใต้กระบวนการเลือกตั้งนั้นย่อมพบว่า อิทธิพลของกลุ่มทุนผันตัวเองเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้งโดยตรงมากกว่าการส่งตัวแทนเข้าสู่ระบบการเมือง ขณะเดียวกันกลุ่มทุนสามารถเข้าประสานประโยชน์ต่อรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ดังแสดงได้จากนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนต่างๆ

ประการที่สี่ จำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมีจำนวนเกินกว่าร้อยละ 70 ซึ่งสะท้อนถึงระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น หากแต่มีข้อโต้แย้งถึงการซื้อสิทธิขายเสียงซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ไปพร้อมกับประเด็นนโยบายประชานิยมของพรรคการเมืองที่มีบทบาทต่อการตัดสินใจของประชาชนมากขึ้น

ประการที่ห้า รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งขาดเสถียรภาพทางการเมือง เกิดการแทรกแซงกระบวนการทางการเมืองจากหลายปัจจัย ทั้งจากพรรคการเมือง และกลไกทางการเมืองที่เกี่ยวข้อง ดังเห็นได้จากการทำหน้าที่ขององค์กรอิสระทางการเมืองที่ถูกตั้งข้อสังเกตถึงบทบาทและความสัมพันธ์ทางการเมืองที่อาจเกินขอบเขตเกินไป

ประการที่หก อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มากขึ้นไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ (Platform) ของการเป็นช่องทางในการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งเปิดช่องทางและโอกาสให้ประชาชนในฐานะแสดงออกถึงสิทธิทางการเมืองทางตรงได้มากขึ้นมาโดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเห็นได้ว่าสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) กลายเป็นสื่อที่มีความสำคัญทดแทนสื่ออิเล็กทรอนิกส์เดิมๆ เช่น โทรทัศน์และวิทยุ

ประการที่เจ็ด การยุบพรรคการเมืองเกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ อันเป็นผลจากพรรคการเมืองหลักหลายพรรคถูกวินิจฉัยว่ากระทำผิดกฎหมายในหลากหลายลักษณะ อันสะท้อนถึงความล้มเหลวของความเป็นสถาบันทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย รวมถึงการขาดถึงความยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการเมืองที่แน่วเหนียว ดังพบว่าการย้ายพรรคของนักการเมืองระดับชาติในช่วงก่อนการเลือกตั้งอยู่เสมอ

ประการที่แปด การเมืองไทยเกิดความแตกแยกทางอุดมการณ์และความคิดมาโดยตลอด ขณะเดียวกันก็แปรเปลี่ยนอุดมการณ์ได้โดยตลอด เช่น การแบ่งแยกตามสีเสื้อ การแบ่งแยกอุดมการณ์ตามช่วงวัย เป็นต้น

ประการที่เก้า กิจกรรมของกลุ่มการเมืองยังคงอยู่ในรูปของกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) มากกว่าที่จะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Political Movement) ที่มีความใกล้เคียงกับความเป็นกลไกเชิงสถาบันในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองในระยะยาว

ประการที่สิบ การบริหารราชการแผ่นดินทั้งรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและการรัฐประหารต่างถูกตั้งข้อสังเกตถึงการทุจริตคอร์รัปชัน จนนำไปสู่การเป็นเงื่อนไขในการรัฐประหารทั้งสองครั้งในปี พ.ศ.2549 และ 2557

จากข้างต้นย่อมเห็นว่า ตลอดระยะเวลากว่า 2 ทศวรรษนั้น ประเทศไทยขาดเสถียรภาพทางการเมืองมาโดยตลอด ซึ่งบ่งชี้ว่าประเทศไทยยังไม่สามารถก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตก (Western democracy) ที่เข้มข้นทั้งในเชิงหลักการและจิตวิญญาณ กล่าวคือ หลักการประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพที่ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่น การใช้เหตุผลในการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ การเคารพต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง และการยอมรับต่อมติเสียงส่วนใหญ่

ที่ยังคงเคารพเสียงส่วนน้อย เป็นต้น ต่างถูกละเลยในการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังจากทุกกลุ่มและฝ่ายการเมือง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าภายใต้กระบวนการเลือกตั้งจะเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อคัดกรองตัวแทนทางการเมือง (Representative democracy) ได้ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นช่องทางในการใช้สิทธิในการแสดงออกไม่เพียงพอเท่ากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (Direct democracy) ผ่านการสนับสนุนหรือคัดค้านนักการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากกลุ่มการเมืองต่างๆ ดังพิจารณาได้จากโครงสร้างทางการเมืองของไทยในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา นั่นแม้มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แต่กลับพบว่า มีการชุมนุมประท้วงขับไล่รัฐบาลมาโดยตลอด จนนำไปสู่การปราบปรามการชุมนุมเสมอมา

จากรัฐตำรวจสมัยใหม่สู่ประชาธิปไตยครึ่งใบ

จากวิทยานิพนธ์เรื่อง “รัฐตำรวจสมัยใหม่ : ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544-2549” ได้สะท้อนแนวคิดที่อธิบายถึง ระบอบการเมืองที่ผู้ปกครองล่วงละเมิดหลักนิติรัฐ (rule of law) ที่แสดงออกด้วยการตรวจตราและควบคุมทางสังคมมากเกินไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเป็นประชาธิปไตยในเชิงโครงสร้าง แต่มีการใช้อำนาจทางการเมืองที่ขัดต่อกฎหมายหรือใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครองจนล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนมากเกินไป

การล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนทั้งในแง่มุมของการปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง การบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัดด้วยบทลงโทษที่รุนแรงแก่ประชาชน

การล่งละเมิดสิทธิมนุษยชนในการปราบปรามยาเสพติด การเพิ่มอำนาจให้กับตัวแทนของส่วนกลางในการปกครองส่วนภูมิภาคจนมีอำนาจสูงกว่าตัวแทนของประชาชนที่มาจากการเลือกตั้งในระดับจังหวัด ต่างล้วนเป็นสัญญาณในการใช้อำนาจทางการเมืองที่บ่งชี้ถึงการลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งสิ้น

นอกจากนี้หากพิจารณาปัจจัยเชิงโครงสร้างทางการเมืองย่อมจะพบว่า มีหลายเงื่อนไขที่ถือเป็นตัวกระตุ้นให้รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตรสามารถก้าวผ่านจากระบอบประชาธิปไตยไปสู่ระบอบเผด็จการรัฐสภาได้ ดังพบว่ามีเงื่อนไขที่สำคัญๆ ดังนี้

ประการแรก แรงผลักดันจากกลุ่มทุน ซึ่งรูปแบบกลุ่มทุนในอดีตยังคงมีศักยภาพและมีสมรรถนะในทางการเมืองสามารถผลักดันให้กลุ่มการเมือง ทั้งที่เป็นชั่วคราวและถาวรที่ถูกเว้นวรรคทางการเมืองและชั่วคราวใหม่ที่แสดงบทบาททางการเมืองแทนนั้นสามารถนึกกำลัง และประสานประโยชน์อย่างลงตัวภายใต้แนวทางการบริหารจัดการอย่างลงตัวจากอดีตผู้นำรัฐบาลในต่างประเทศ จึงทำให้กลุ่มทุนทั้งที่เป็นตัวจริงและที่ลงมาเป็นตัวแทนในระบบการเมืองสามารถผลักดันให้รัฐบาลเกิดความขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2554 จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคเพื่อไทยมากถึง 265 ที่นั่ง ซึ่งมากกว่าพรรคประชาธิปัตย์ที่มีเพียง 160 ที่นั่งเท่านั้น จึงสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มทุนและกลุ่มการเมืองมีพลังมากพอต่อการสถาปนาความขัดแย้งและความมั่นคงของรัฐบาลได้ จนกล่าวได้ว่าการจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวก็สามารถกระทำได้ และแม้จะจัดตั้งเป็นรัฐบาลผสมก็ตาม ก็ยิ่งเสริมเสถียรภาพของรัฐบาลให้เข้มแข็งเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ประการที่สอง ค่านิยมทางสังคมที่ยอมรับนโยบายประชานิยม โดยผลของนโยบายประชานิยมในเบื้องต้นก็คือ การสร้างความยอมรับและศรัทธาจากประชาชนต่อรัฐบาลถือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายและในระยะเวลาอันรวดเร็ว เพราะนโยบายเช่นนี้ตั้งอยู่บนฐานคติของการตอบสนองต่อผู้รับด้วยสินค้าและบริการที่โดนใจ โครงการลดค่าน้ำหนักถือเป็นตัวอย่างที่สะท้อนถึงการสร้างกระแสให้ประชาชนมองเห็นว่า รัฐบาลนั้นเข้าใจและเข้าถึงประชาชนทุกชนชั้น การกระทำของรัฐบาลในเรื่องอื่นๆ จึงถูกมองข้ามไปได้ แม้ว่าในเรื่องนั้นจะส่งผลกระทบตามมาก็ตาม ดังเช่น กรณีการขึ้นค่าก๊าซหุงต้ม ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้น รวมถึงค่าธรรมเนียมการต่างๆ ที่มีอัตราสูง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในประเด็นเรื่องค่านิยมทางสังคมในอีกมิติหนึ่งจะพบข้อสังเกตว่า สังคมไทยนั้นยกย่องและให้เกียรติสตรี จึงส่งผลให้ภาพของนายกรัฐมนตรีกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้มาก แม้ในหลายกรณีจะมีภาพที่ขาดถึงภาวะผู้นำทางการเมืองอย่างที่สังคมพึงประสงค์ อาทิ การพูดผิด การตอบคำถามไม่ชัดเจน หรือมีภาพแสดงบุคลิกภาพบางอย่างที่สื่อมวลชนนำเสนอจนเกิดเป็นประเด็นทางสังคมถกเถียงกันเป็นระยะๆ ก็ตาม แต่ประชาชนในสังคมส่วนหนึ่งสามารถยอมรับได้หรือเมินเฉยต่อภาพลักษณ์ดังกล่าว ซึ่งแตกต่างกับผู้นำของต่างประเทศที่ต้องพึงรักษาภาพลักษณ์ของตนเองทั้งในทางการเมืองและสังคม เช่นในกรณีผู้นำสหรัฐอเมริกาที่ต้องแสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้นำประเทศต้องมีภาพลักษณ์ที่ดีตั้งแต่ระดับส่วนตัว ครอบครัว และในทางการเมือง เป็นต้น การยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้ยอมส่งผลให้การทำงานของรัฐบาลที่แม้จะมีปัญหาหรือข้อผิดพลาด ก็ยอมถูกมองข้ามไปพร้อมกับมีนัยของการยอมรับความชอบธรรมในการใช้อำนาจเหล่านั้นไปด้วย

ประการที่สาม การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมบนระบบอุปถัมภ์อย่างแข็งแกร่ง หากพิจารณาโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองในบริบทการเมืองตั้งแต่ พ.ศ.2544 ถึงปัจจุบันจะพบว่า สายสัมพันธ์ทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทยล้วนเกี่ยวพันทั้งในทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ในทางตรงมีจะสร้างฐานอำนาจผ่านระบบเครือข่ายที่มีการอุปถัมภ์อย่างใกล้ชิด เช่น พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และนางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นต้น หรือในทางอ้อม ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคหรือนำพรรคจะเป็นคนใกล้ชิดกับกลุ่มทุนพรรค กลไกการขับเคลื่อนกิจกรรมของพรรคจึงอยู่ในสายตาและความเกื้อหนุนของผู้นำพรรคการเมืองทั้งในและนอกประเทศได้อย่างใกล้ชิด ส่งผลให้การกำหนดทิศทางการเมืองเป็นไปตามความต้องการของผู้มีอำนาจทางการเมืองได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

ประการที่สี่ การขาดความเป็นเอกภาพของกลุ่มต่อต้านระบอบรัฐตำรวจ โดยการขาดการผนึกกำลังอย่างเป็นปึกแผ่นของฝ่ายต่อต้านย่อมทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมที่ล่วงละเมิดหลักนิติธรรมเป็นไปได้โดยง่าย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของทั้งกลุ่มผลประโยชน์ และโดยเฉพาะขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีเอกภาพย่อมส่งผลให้การใช้อำนาจอรัฐของฝ่ายปกครองถูกท้าทายและล้อมกรอบการใช้อำนาจนั้นไปพร้อมกัน อย่างไรก็ตามบริบททางการเมืองหลังสิ้นสุดรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ย่อมประจักษ์ว่า การแสดงบทบาทการนำทางการเมืองของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ลดลง กอรปกับเกิดองค์กรเคลื่อนไหวเกิดขึ้นและแสดงบทบาททดแทนเป็นระยะๆ อาทิ กลุ่มเสื้อหลากสี และองค์กรพิทักษ์สยาม เป็นต้น เมื่อขาดการผนึกกำลังอย่างมั่นคงจึงย่อมทำให้การท้าทายการใช้อำนาจอรัฐอย่างมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นได้ยาก

จากข้อสังเกตทั้งหมดข้างต้นย่อมสะท้อนให้เห็นว่า มีหลายเงื่อนไขที่สามารถนำไปสู่ระบอบรัฐตำรวจได้ โดยเงื่อนไขเหล่านี้ถือเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตรสถาปนาระบอบรัฐตำรวจขึ้นมาซึ่งไม่แตกต่างจากสมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในอดีต

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยทั่วไป ย่อมเห็นว่า สมัยรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่างก็มีฐานอำนาจที่เกื้อหนุนให้เป็นรัฐตำรวจได้ไม่แตกต่างจากที่กล่าวมาข้างต้นมากนัก ดังที่พบว่า มีการใช้อำนาจทางการเมืองที่สื่อถึงการล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนจากการปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมด้วยความรุนแรงเช่นเดียวกัน

สรุปท้ายบทความ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมพบว่า ความเป็นรัฐตำรวจสมัยใหม่ก็คือประชาธิปไตยครึ่งใบที่มีการปกครองในเชิงโครงสร้างเป็นแบบประชาธิปไตย หากแต่มีการใช้อำนาจทางการเมืองในลักษณะที่ล่วงละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยความเข้มข้นของความเป็นรัฐตำรวจนั้นย่อมขึ้นอยู่กับระดับการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จึงเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลากว่า 2 ทศวรรษ ประเทศไทยยังไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่มีเสถียรภาพทางการเมืองสูงที่ปราศจากการรัฐประหารได้จริง

ขณะเดียวกันกลไกทางการเมืองของประเทศไทยเองก็เอื้ออำนวยให้รัฐบาลทั้งที่มาจากการเลือกตั้งและการรัฐประหารกล้าตัดสินใจใช้ความรุนแรงต่อปฏิสัมพันธ์เชิงลบของประชาชนอย่างเสมอมาเช่นเดียวกัน และหากพิจารณาในอีกมุมหนึ่งก็บ่งชี้ให้เห็น

ว่า ประชาชนในฐานะพลเมืองของกลุ่มต่างๆ ล้วนเลือกใช้ความรุนแรงในการยั่วเย้าให้มีการปราบปรามการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลไปพร้อมกัน

อย่างไรก็ตาม บทบาทของพรรคการเมืองในการทำหน้าที่ฐานะสถาบันทางการเมืองก็ยังไม่สามารถบรรลุผลได้ดีไปกว่า การกำหนดนโยบายประชานิยมล่อซื้อให้ประชาชนเลือกสนับสนุนตามกระบวนการเลือกตั้ง การครอบงำทางการเมืองในหลายคราวจนอาจเรียกได้ว่าเป็น “เผด็จการรัฐสภา” เพราะเป็นสภที่เกิดขึ้นจาก “การประมูลตั้ง” ของกลุ่มทุนที่ได้รับชัยชนะผูกขาดเสียงข้างมากในสภาได้อย่างแน่นเหนียว หรือนายทุนพรรคสามารถกำหนดทิศทางเชิงนโยบายผ่านรัฐบาลและกฎหมายผ่านรัฐสภาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดังนั้น ย่อมสรุปได้ว่า รัฐไทยยังไม่สามารถข้ามพ้นขอบความเป็นอำนาจนิยมในระบบการเมืองได้เลย แม้จะมีการเลือกตั้งเป็นฉากหลังของการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งก็ถือเป็นประชาธิปไตยครึ่งๆ กลางๆ ไม่คงเส้นคงวา จนเปิดช่องให้เป็นโอกาสในการแทรกแซงทางการเมืองของกองทัพถึง 2 ครั้งในช่วง 2 ทศวรรษนี้เอง

บรรณานุกรม

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2539). ไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิวากร แก้วมณี. (2554). แผนภาพวงจรอุบาทว์ใหม่ในหนังสือ. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2554. สืบค้นจาก <http://www.oknation.net/blog/dhiwakorn/2011/05/12/entry-1>.
- ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร (2549). รัฐตำรวจสมัยใหม่ : ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544-2549. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย